

छन्दसां वृत्तिनामानि ।	छन्दसां लक्षणगणाः ।	छन्दसामुदाहरणानि ।
अनुष्टुप	पञ्चमं लघु सर्वत्र सप्तमं द्विचतुर्थयोः । गुरु षष्ठश्च पादानां श्लेषेनियमो मतः ॥ प्रयोगे प्रायिकं प्राहुः केऽप्येतद्वृत्तलक्षणम् । लोकेऽनुष्टुबिति स्थातं तस्मादाचरता मता ॥	पञ्चमं लघु सर्वत्र सप्तमं द्विचतुर्थयोः । गुरु षष्ठश्च पादानां श्लेषेनियमो मतः ॥
प्रथमे चरणे ८	४१२११२४१	
द्वितीये ८	४१२११२४१	
तृतीये ८	११२४१२४१	
चतुर्थे ८	४११११२४१	
इति वृषभमृत्तानि समाप्तानि ॥३॥		
अथ भाचावृत्तानि । आर्या अर्यात् आथा	लघ्वेतत् सप्तमस्या गोपेता भवति नेह विषमे जः । षष्ठो जश्च न लघु वा प्रथमार्द्धे नियतमाग्याथाः ॥ षष्ठे द्वितीयलात् परके नूये सुखलाच्च सयतिपद- नियमः । चरमेऽर्द्धे पञ्चमके तस्मादिह भवति षष्ठो जः ॥	लघ्वः शिशुः सुतो मे वल्लवकुलटाभिराहृतो न गृहे । सखमपि वसन्तसाविति जगाद गोहृतां यशोदार्था ॥
प्रथमे पादे १२	४२१२४२४	
द्वितीये १८	४१११२१२११२४	
तृतीये १२	११११२४२११	
चतुर्थे १५	१२४२४२४२४	
प्रकारान्तरो यथा		
प्रथमे पादे १२	४२१२४२४	
द्वितीये १८	४२११२१११११२४	
तृतीये १२	४१२११२४	
चतुर्थे १५	४२११११२४२४	
नवधा आर्या क्रमेण यथा ।		
पथ्या	[पथ्या । प्रथमगणत्रयविरतिर्दलयोरुभयोः प्रकीर्तिता	
प्रथमे पादे १२	१११२११२४	
द्वितीये १८	४१२४२४२४२४२४	
तृतीये १२	१११२१११२४	
चतुर्थे १५	४२११२४२४२४	
विपुला	संलङ्घ्य गणत्रयमादिमं शुक्लयोर्द्वयोर्भवति पादः । यस्यास्मात् पिङ्गलनामो विपुलामिति समाख्यातिः ॥	
प्रथमे पादे १८	४२११२४२११२४	
द्वितीये १२	४१११२४२४	
तृतीये १४	४११२४२४२४	
चतुर्थे १२	४२४२११२४	
चपला	दलयोर्द्वितीयतुर्थौ गणौ अकारौ तु यच्च चपला सा ।	
प्रथमे पादे १२	११२४२४२४	
द्वितीये १८	१२४२४२४२४२४२४	
तृतीये १२	४२४२४२४	
चतुर्थे १५	१२४२४२४२४	
मुखचपला	आदां दलं यमस्तं भजेत लघ्वं चपलागतं यस्याः । शेषः पूर्वजलस्या मुखचपला सोऽस्ति सुगिता ॥	
प्रथमे पादे १२	४११२४२४	
द्वितीये १८	१२४२४२४२४२४२४	
तृतीये १२	४१११२४२४	
चतुर्थे १५	४१२४१११२४	
		नन्दसुत ! वचकणं दृढं न ते प्रेम गच्छ तत्रैव । यच्च भवति ते रागः कापि जगादेति मुखचपला ॥ अत्र द्वितीयपदान्तलघोर्गुं बलम् ॥